

Тема 7. Україна на світовому ринку послуг

План.

1. Міжнародна торгівля послугами: поняття та класифікація.
2. Інформаційні та технологічні послуги у відкритій економіці України.
3. Розвиток та регулювання туризму в економіці України.
4. Лізингові операції у МЕД України.

1. Міжнародна торгівля послугами: поняття та класифікація.

Послуга — це цілеспрямована дія економічного змісту, результат якої виражається в термінах споживної вартості та проявляється як задоволення конкретної потреби людини.

Міжнародний (світовий) ринок послуг — розгалужена система вузькоспеціалізованих ринків послуг, участь у функціонуванні якої у той або інший спосіб беруть усі країни. Ця система динамічно розвивається відповідно до тенденцій НТП і сама є прискорювачем темпів розвитку й причиною диверсифікації форм міжнародних економічних відносин.

Класифікація послуг

Міжнародні послуги, згідно з *критеріями наявності чи відсутності зв'язку з товарною торгівлею та рухом капіталів і процесами виробничого кооперування*, можна класифікувати таким чином:

- послуги, які пов'язані з торгівлею, — транспортні послуги, технічне обслуговування, страхування та ін.;
- послуги, які пов'язані з інвестиціями та виробничою кооперацією, — передавання технологій, готельні, професійні послуги та ін.;
- послуги, які водночас пов'язані і з інвестиціями та виробничою кооперацією, і з торгівлею, — зв'язок, будівництво, обслуговування виробничого обладнання та ін.;
- послуги, які мають автономний характер, — інформаційні послуги, особисті, культурні, рекреаційні послуги та ін.

Світовий банк виділяє такі послуги:

- факторні послуги (factor services), які пов'язані з рухом капіталів, робочої сили й інших компонентів та інструментів виробничого процесу;
- нефакторні послуги (non-factor services), які мають нефінансовий характер. Це транспортні, туристичні та інші нефінансові послуги.

Згідно з власними класифікаційними критеріями МВФ виділяє такі види послуг:

- морські перевезення;
- інші види транспортних послуг;
- подорожі;
- інші приватні послуги та інші офіційні послуги.

Згідно з підходом, який прийнятий ЮНКТАД, виділяють вісім видів послуг:

- фінансові;
- зв'язку;
- будівельні та проектно-конструкторські;
- транспортні;
- професійні та ділові (юридичні, медичні тощо);
- комерційні;
- туристичні;
- аудіовізуальні (теле-, відео-кінематографічні).

Головними «макрогравцями» на світовому ринку послуг є традиційні лідери світової економіки останніх десятиліть і навіть століть. Це — США, Велика Британія, Німеччина, Японія, Італія, Франція, Нідерланди. Вони не тільки надають найбільшу «масу» послуг, а й забезпечують найрізноманітнішу номенклатуру послуг, її високотехнологічні зразки. Не дивно, що інколи вони стають «колективним монополістом» окремих видів

послуг. Наприклад, у структурі ділових послуг у світі в 90-х роках XX ст. та на початку XX ст. 82—90 % обсягу припадало саме на провідні ринкові країни.

2. Інформаційні та технологічні послуги у відкритій економіці України.

Найдинамічнішою формою послуг, що визначає характер розвитку не тільки усієї системи міжнародної економічної діяльності, й саму парадигму прогресу, є комерційна діяльність в інформатизаційній, програмувальній сфері. Справді, сучасні прояви науково-технічного прогресу виявляються у радикальній зміні змісту продукту сфери послуг на основі інформаційних технологій і комп'ютерної техніки. Використання комп'ютерних систем та інформаційних мереж відкриває доступ як для виробників, так і для споживачів до безпрецедентного масиву інформації. Причому інформаційні послуги дають змогу в режимі реального часу контактувати з потенційними партнерами, оперативно формувати економічну стратегію, здійснювати торговельні і фінансові операції. За допомогою сучасних інформаційних мереж виникає можливість надавати навіть освітні та медичні послуги, інколи безвідносно національної належності сторін.

Цю сферу інколи називають «ною економікою». Через механізми *ринку інформаційних послуг* і взагалі завдяки експлуатації інформаційного ресурсу створюється 50—60 % сукупного суспільного продукту індустріально розвинутих країн. У сучасному світі лідерство на ринку інформаційних послуг зумовлюється лідерством у галузі інформаційних технологій, закріплюючи його. Все це дає змогу вигравати й боротьбу і за ресурси — фінансові, матеріальні і навіть людські. І справді, оскільки саме люди (фахівці) є головним носієм цього ресурсу, виїзд найкращих фахівців з бідніших країн до багатших ще більше посилює технологічний розрив.

Серед форм *міжнародних технологічних послуг* можна відзначити такі:

- реалізація патентних угод у міжнародному співробітництві, коли власник патенту поступається правами на використання винаходу покупцеві патенту;
- реалізація ліцензійних угод, згідно з якими власник винаходу або технічних знань надає іншій стороні дозвіл на використання в певних межах своїх прав на технологію;
- торгівля ноу-хау — надання сучасних технологій та досвіду технологічно-менеджерської політики, спрямованої на інноваційну оптимізацію роботи окремих секторів виробництва (включаючи надання інформації технологічного, економічного, адміністративного, фінансового характеру, використання якої забезпечує кращі результати господарської діяльності та переваги у конкурентній боротьбі);
- інжиніринг — (англ. *engineering*, від лат. *ingenium* — винахідливість) — це комплекс інженерно-консультаційних послуг, які пов'язані зі створенням об'єктів промисловості та сільськогосподарства, а також забезпеченням діяльності підприємств за широким спектром цілей їх маркетингової діяльності (від виробництва до збуту).

3. Розвиток та регулювання туризму в економіці України.

Міжнародний туризм — це реалізація комплексу туристичних послуг на території країни, в якій їх споживач є іноземним громадянином, причому отримання зазначених послуг є основним цільовим призначенням перебування споживача у цільовій країні, де він не веде оплачуваної діяльності.

Різновиди міжнародного туризму

Відповідно до визначальних цілей отримувачів туристичних послуг:

- культурно-пізнавальний;
- оздоровчо-рекреаційний;
- науково-діловий.

Такі види туризму різняться за своїми цілями і, відповідно, характером організації та обслуговування, послугами та супутніми товарами, що реалізуються. Але немає і жорсткого розмежування зазначених видів туризму. Туристи, які приїхали до країни з культурно-пізнавальними цілями, можуть користуватися оздоровчими послугами. Те саме стосується й

іноземних бізнесменів та науковців. Туристам, головною метою яких є відпочинок, може бути надана культурна програма заходів.

Залежно від характеру організації та інтенсивності обслуговування:

- організований або плановий;
- неорганізований або самодіяльний.

За організованого (планового) туризму має місце більш або менш широка участь в організації туристичних заходів спеціалізованих посередницьких фірм та агентств відповідно до спеціальних турів, програм або традиційних схем приймання туристів. Неорганізований (самодіяльний) туризм — це приїзд окремих туристів чи туристських груп, які не користуються посередницькими послугами спеціалізованих туристичних фірм.

Відповідно до кількості та взаємної пов'язаності отримувачів туристичних послуг:

- індивідуальний;
- сімейний;
- груповий.

Послуги, що надаються іноземним туристам, можуть різнитися залежно від того, йдеться про сім'ю (можливо з дітьми), що приїхала на відпочинок, чи про групу туристів або одну окрему людину.

Найбільш змістовним та розгорнутим документом щодо туристичної сфери серед усіх, що були розроблені та офіційно затверджені в Україні, є Програма розвитку туризму в Україні до 2005 р., що була затверджена Постановою Кабінету Міністрів України від 28 червня 1997 р. Програма містить ґрунтовні оцінки наявного в Україні потенціалу, визначає пріоритети, встановлює етапність виконання конкретних завдань.

4. Лізингові операції у МЕД України.

Лізинг (згідно з Законом України «Про лізинг») — це підприємницька діяльність, яка спрямована на інвестування власних чи залучених фінансових коштів і полягає в наданні лізингодавцем у виключне користування на визначений строк лізингоодержувачу майна, що є власністю лізингодавця або придбавається ним у власність за дорученням і погодженням з лізингоодержувачем у відповідного продавця майна, за умови сплати лізингоодержувачем періодичних лізингових платежів.

Міжнародний лізинг (згідно з Законом України «Про лізинг») — це договір лізингу, що здійснюється суб'єктами лізингу, які перебувають під юрисдикцією різних держав, або в разі якщо майно чи платежі перетинають державні кордони.

Чіткої класифікації видів лізингових угод немає. Її і не може бути, оскільки за різними критеріями класифікації одна й та сама угода може бути «зарахована» до різних категорій, а самі такі категорії взаємно перетинаються та «накладаються» одна на одну.

Суб'єктами ж лізингових операцій можуть, відповідно до згаданого правового акта, бути, як це заведено в міжнародній практиці, комерційні структури:

лізингодавець — суб'єкт підприємницької діяльності (у тому числі банківська або небанківська фінансова установа), який передає в користування об'єкти лізингу за договором лізингу;

лізингоодержувач — суб'єкт підприємницької діяльності, який одержує в користування об'єкти лізингу за договором лізингу;

продавець лізингового майна — суб'єкт підприємницької діяльності, що виготовляє майно (машини, устаткування тощо) та/або продає власне майно, яке є об'єктом лізингу.

Класифікація лізингових угод.

За суб'єктним складом та характером участі суб'єктів у лізингових операціях:

- прямий (двосторонній) лізинг,
- непрямий лізинг,
- зворотний лізинг (або ліз-бек, leaseback),
- груповий (пайовий) лізинг,
- складний лізинг.

За об'єктом лізингу та типом майна, з приводу якого здійснюються лізингові операції:

- лізинг обладнання,
- лізинг рухомого майна,
- лізинг нерухомості,
- лізинг «секондхенд»
- великомасштабний.

Залежно від тривалості дії лізингової угоди: короткостроковий, середньостроковий, довгостроковий.

Відповідно до характеру визначення моменту, в який відбувається перехід власності на майно: умовний лізинг, терміновий лізинг, безстроковий лізинг.

Залежно від кількості операцій:

- разовий лізинг, тобто такий, що укладається на один строк;
- револьверний або поновлювальний лізинг, який передбачає два та більшу кількість лізингових циклів.

За національною належністю учасників угоди: внутрішньонаціональний лізинг, міжнародний лізинг.

За цільовим призначення угоди: дійсний та фіктивний.

Залежно від фінансових джерел:

- лізинг за рахунок власних коштів,
- лізинг за рахунок кредитування спеціалізованих установ,
- пайовий лізинг.

За способом здійснення лізингових платежів:

- лізинг із грошовою формою платежів;
- лізинг із компенсаційним платежем;
- лізинг за умов змішаного платежу (комбінація грошової оплати та товарно-послужової форми компенсації).

За рівнем окупності майна (така класифікація є найбільш поширеною, а два її альтернативні варіанти тією чи іншою мірою повторюють попередні та можуть бути охарактеризовані з їх допомогою): фінансовий лізинг, операційний лізинг.